

Alojz Štoković

LEOPOLD BOGDAN MANDIĆ, HRVATSKI SVETAC KAPUCINSKOG REDA

(Kratak osvrt na povijest kapucinskog reda u Istri)

Dr. sc. Alojz Štoković
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci,
Područna jedinica u Puli
Prolaz kod kazališta 2, HR-52100 Pula
astokov@hazu.hr

UDK 27-789.325(497.571)Mandić, L. B.
Pregledni članak
Primljeno: 2. 4. 2012.
Prihvaćeno: 15. 10. 2013.

Na istarskom su poluotoku tijekom vremena djelovala dva kapucinska samostana, u Kopru i Vodnjanu. U Rovinju se spominju uz djelatnost hospicija sv. Karla, a u Labinu uz plemenitu inicijativu Otavije Negri, koja je izgradnjom jednog oltara u zbornoj crkvi 1657. posvećenog kapucinu blaženom Felicijanu nastojala proširiti pobožnost prema njima. U Vodnjanu je samostan utemeljen relativno kasno, 1748. godine, na inicijativu pulskog biskupa Ivana Andrije Balbija i uz svesrdnu potporu vodnjanskog puka. Samostan nije bio duga vijeka. Dokinuli su ga Francuzi 1807. u revolucionarnom zanosu namijenivši mu sasvim drugačiju ulogu. Ni austrijska vlast ni talijanska, kao ni jugoslavenska i hrvatska, nikada nisu ispravile tu povijesnu nepravdu. Prostori samostana i crkve tijekom vremena prošli su različite namjene; od zarazne bolnice, dječjeg vrtića i gradskog kinematografa do najobičnijeg skladišta danas.

Ključne riječi: kapucini; Istra; Vodnjan.

Uvod

U povijesnoj literaturi i u trenutno dostupnim arhivskim izvorima, doduše vrlo rijetkim, na nekoliko se mjesta tijekom proteklih stoljeća spominje djelovanje franjevac kapucina na istarskom poluotoku.¹ Usprkos činjenici da su franjevci na

¹ Luigi Parentino, *Il francescanesimo a Trieste e in Istria nel corso dei secoli*, Trst 1982; Stanko Josip Škunca, *Franjevačka renesansa u Dalmaciji i Istri*, Split, 1999.

istočnoj obali Jadrana nazočni više od osam stoljeća, djelovanje kapucina na tom poluotoku spominje se tek u nekoliko mjesta. Među naseljima gdje je zabilježeno njihovo postojanje, djelovanje te povremeno štovanje navodimo: Kopar, Rovinj, Vodnjan i Labin.

U Koprnu su se oni pojavili ubrzo nakon formalnog okončanja uskočkog rata i mira u Madridu². Smjestili su se 1621. godine u neki samostan, u čijoj su neposrednoj blizini započeli gradnju crkve koju su stavili pod zaštitu svete Marte, inače jedne od zaštitnice grada Koprna, i Marije Magdalene³. Najvjerojatnije je neposredni poticaj njihovu dolasku u taj grad bilo socijalno i duhovno stanje izazvano tragičnim posljedicama spomenutog rata i možda nedovoljnim angažmanom redovnika do tada postojećih franjevačkih zajednica. Međutim, kako je u našem prilogu riječ isključivo o nazočnosti kapucina na hrvatskom dijelu Istre, koparski primjer nismo uzeli u razmatranje.⁴

Grad Rovinj u kontekstu djelovanja kapucina spominje se 1672. godine, i to kao franjevački red koji skrbi oko uzdržavanja hospicija sv. Karla. Za sada o njima nemamo drugih informacija.

Na trećem je mjestu kaštel Vodnjan, smješten na sjevernom dijelu Puljštine. Navodno je prvi pokušaj osnivanja bio već 1647., ali se ideja ostvarila tek stotinu godina kasnije, tj. 1747. Danas taj franjevački red ne djeluje ni u jednom od spomenutih naselja.

Kapucinska inicijativa u Rovinju

Usprkos činjenici da su kapucini u Rovinju neko vrijeme vodili brigu o hospiciju sv. Karla,⁵ nije se ostvarila zamisao da se oni tu trajno udome. Samostan, ali ni posebnu crkvu, nisu tijekom tog vremena uspjeli izgraditi. Iz postojećih arhivskih izvora i historiografske literature nije moguće utvrditi koliko su godina vodili spomenutu karitativnu ustanovu. Najvjerojatnije su u spomenutom hospiciju imali samo privremeno konačište. Onamo su dolazili iz nekog samostana s mletačkog područja, najvjerojatnije iz Venecije. Stoga, moglo bi se zaključiti da je

² Mirom sklopljenim 6. studenoga 1617. u Madridu između Habsburške Monarhije i Mletačke Republike okončan je jedan od najtragičnijih ratnih sukoba koji se odvijao na istarskom poluotoku i njegovu neposrednom okruženju.

³ Dario Arberi, *Istria, storia, arte e cultura*, Trst, 2001., str. 452.

⁴ Najkonkretnije podatke o dolasku i aktivnosti kapucina u Koprnu možemo naći u djelu Paola Naldinija, *Corografia Ecclesiastica o' sia descrizione della citta, e della diocesi di Givstinopoli, detto volgarmente Capo D' Istria, Venecija, 1700.*, str. 202-207.

⁵ Karlo Boromejski, milanski nadbiskup (1538. – 1584.).

hospicij sv. Karla trebao biti samo osnovna jezgra iz koje bi se kasnije stvorila kapucinska zajednica. Međutim, kako se ta inicijativa nije nikada uspjela ostvariti, o kapucinima u Rovinju možemo govoriti samo kao o plemenitoj ideji, pa sukladno tomu i njihova skrb oko spomenutog hospicija nije bila duga vijeka.

Bernardo Benussi, autor monografije *Dokumentirana povijest Rovinja*, inače vrtni poznavatelj i proučavatelj povijesti toga istarskoga grada, u kojem je i rođen, nigdje ne spominje postojanje i djelovanje kapucina.⁶ U III. poglavlju pod naslovom *Conventi*⁷ navodi kako je rovinjsko općinsko vijeće 19. veljače 1696. ponudilo franjevcima, redu male braće, da u Rovinju utemelje hospicij s pripadajućom crkvom. To je prvi pokazatelj kako pokušaj s kapucinima od prije dvadeset godina nije uspio. Međutim, ni sada projekt nije tekao najbolje. Franjevci su se privremeno uselili u dio hospicija koji se za te potrebe ubrzano gradi. Međutim, tijekom vremena franjevci su htjeli odstupiti od prvotne ideje rovinjskog općinskog vijeća i umjesto humanitarne ustanove – hospicija izgraditi samo samostan i crkvu. Tomu su se oštro protivili rovinjski župnik i njegov kaptol, koji su na tom području ostvarivali određena prava. Ipak, bez obzira na protivljenja, franjevci su na koncu, poslije četrdeset godina, uspjeli u svom naumu. Naime, u Veneciji su od dužda Petra Grimanija 7. svibnja 1746. uspjeli ishoditi duka kojim se njihov dotadašnji hospicij pretvara u samostan. Četiri godine poslije uz veliku je svečanost posvećena i njihova crkva sv. Franje.⁸

Moglo bi se na koncu zaključiti da kapucini nikada nisu uspjeli osnovati svoj samostan u Rovinju te da u njemu, osim kratkog boravka, kada su vodili brigu oko hospicija sv. Karla, nisu ostavili nikakva traga. Da je postojala ikakva drugačija informacija, zasigurno bi bila spomenuta u izvješćima porečkih biskupa *ad limina*. Crkveni arhivist i povjesničar Ivan Grah, koji je u *Croatici Christiani Periodici* u više nastavaka objavljivao sažetke izvješća porečkih biskupa *ad limina*, a koja se čuvaju u arhivu Kongregacije za nauk vjere, nigdje nije zabilježio nikakvih vijesti o kapucinima u Rovinju. Štoviše, ni podatke da su oni neko vrijeme vodili hospicij sv. Karla. Izvješća obuhvaćaju razdoblje od 1588. do 1775.⁹ Kao što je već navedeno, godina mogućeg boravka kapucina u Rovinju jest 1672. Da je bilo ikakva traga o njima, sigurno bi ih spomenuo tadašnji porečki biskup Aleksandar Adelasio. On

⁶ Bernardo Benussi, *Storia documentata di Rovigno*, Trst, 1977.

⁷ Isto, str. 274.

⁸ Isto, str. 275.

⁹ Ivan Grah, *Izvještaji porečkih biskupa Svetoj Stolici (1588. – 1775.)*. *Croatia Christiana Periodica*, god. VII., br. 12, Zagreb, 1983.

je kao ordinarij na Eufrazijevoj katedri proveo punih 40 godina, od 1671. do 1711.¹⁰ Tijekom tog je vremena poslao u Rim čak 10 izvješća *ad limina*. U njegovoj biskupiji u to vrijeme postoji deset samostana, i to svi muški; nema nijednog ženskog. Međutim, samo se za tri može kazati da funkcioniraju po redovničkim pravilima u kojima živi od 8 do 10 redovnika, dok drugi imaju samo jednog ili nijednog redovnika. Čak ni u samostanu sv. Nikole na otoku pokraj Poreča, koji je nekoć pripadao benediktincima, kao ni u onome sv. Mihovila nad Limom, što ga je navodno osnovao sv. Romuald, utemeljitelj reda kamaldoljana, nema više nikoga. Stoga bi se moglo zaključiti da kapucini u Rovinju nisu dugo boravili.

Labinski primjer pobožnosti prema kapucinskom blaženiku Felicijanu (Feliksu)

Godine 1653. preuzeo je Pulsku biskupiju Alojzije Marcello i njome upravljao do 1661. Na toj je stolici zamijenio veoma angažiranog biskupa Marina Badoera. Marcello je rođen u Veneciji 1595. godine, a pripadao je redu somošćana. Prije dolaska u Pulu bio je punih 18 godina biskup u Šibeniku, gdje je do najsitnijih detalja upoznao crkveno-vjerske i društvene prilike u Dalmaciji, posebno one koje se odnose na srpsku pravoslavnu crkvu i njene vjernike koji su živjeli na turskom području. U maniri strpljivog i mudrog pregovarača, rješavao je mnoge konflikte i nesporazume među stanovništvom dviju crkava.¹¹ Iako Pulska biskupija nije bila opterećena problemima takve vrste, osim u pitanju koje se odnosi na doseljenje jedne malobrojne pravoslavne skupine iz Crne Gore, a koja je udomljena u mjestu Peroj 1657. godine, u novoj ga je dijecezi ipak dočekaao nepremostiv problem. Vjerojatno je stoga Sveta Stolica upravo njega poslala u Pulu. Naime, biskupija se teritorijalno prostirala uz istočnu obalu Istre sve do Rijeke.¹² To međutim ne bi bilo ništa sporno da se područje nije nalazilo u dvije države, tj. u Mletačkoj Republici i Habsburškoj Monarhiji. U jednoj se politički upravljalo iz Venecije, a u drugoj iz Beča. A upravo je takvo stanje kroz više stoljeća sputavalo pulskog ordinarija u redovitu obnašanju njegove službe, posebice u dijeljenju sakramenta svete potvrde

¹⁰ Ivan Grah, n. dj., str. 24-31.

¹¹ Ivan Grah, *Izvještaji pulskih biskupa Svetoj Stolici (1592. – 1802.)*. Croatica Christiana Periodica, god XI., br. 20., Zagreb, 1987., str. 46-48.

¹² Pulska se biskupija od 1028. pa do 1788. godine prostirala uskim pojasom duž Kvarnerskog zaljeva od rta Premanture na jugu i Vodnjana na zapadu preko Barbana, Paza, Boljuna, Lupoglava, Klane i Rijeke. Nakon 1788. voljom austrijskog cara Josipa II. i uz pristanak pape Riječki je arhidakonat pripojen Senjskoj biskupiji. Usp. Giovanni Kobler, *Memorie per la storia della liburnica citta' di Fiume*, Trst, 1978., str. 60-65.

i povremenih kanonskih vizitacija, koje su bile obvezne po crkvenom zakoniku. U tom smislu, tamo gdje je civilnu vlast obnašala Mletačka Republika, biskupi nisu imali većih poteškoća, jer su se sjedišta svih biskupija u Istri nalazila na mletačkome dijelu, osim Pićanske, koja je bila na austrijskome dijelu. Međutim, kada je trebalo pohoditi župe i vjernike u Pulskoj biskupiji u drugoj državi, to se nije ostvarivalo lako. Austrijske su vlasti dozvolu za vizitacije davale teško, i to isključivo biskupskim vikarima, ali ne i njima osobno.

Takav se odnos Austrije nije promijenio ni dolaskom Marcella za biskupa u Pulu. Usprkos želji da osobno obavi kanonski pohod po župama, koji je planirao započeti u rujnu 1658., morao je to ipak, poput svojih prethodnika, prepustiti vikaru i arhiđakonu Franji Bartiromi¹³. U dekretu koji je tom prilikom biskup izdao navodi: „... kako dalje nema smisla odlagati ovo sveto djelo, ovlašćujem vas Franjo Bartiroma, arhiđakone i generalni naš vikaru, da se što prije uputite u grad Rijeku i potom u sva ostala mjesta tog arhiđakonata, te druga nama duhovno podređena, zbog rečene vrhovne vizitacije.“¹⁴ Tim je pismom od 1. rujna 1658. Alojzije Marcella uputio iz Pule svog vikara na austrijsko područje obdarivši ga dodatnim ovlastima potvrđenim u patentu vikarijata budu li to okolnosti zahtijevale.

Vizitacija u Labinu od 12. do 16. studenoga 1657.

Vikaru Bartiromi to nije bila prva misija. Naime, godinu dana prije toga pohodio je neke župe u biskupiji koje se nalaze na teritoriju mletačke države. Tako je čak četiri dana, od 12. do 16. studenoga 1657., boravio u Labinu.¹⁵ Taj je grad za biskupiju bio vrlo bitan, posebice i stoga što je bio važna spona između Pule i Rijeke. U njemu se nalazi zborna crkva s pet kanonika, kapelana, arhiđakona i župnika, koja je imala status konkatedrale. Povod tom pohodu bio je, kako piše u najavi, nesporazum među labinskim klerom.¹⁶ Koliko je ta misija vikara Bartirome bila važna, svjedoči i činjenica da je proglas labinskome kleru i puku, sastavljen u 14 točaka, morao biti izvješten na stupu Zborne crkve. Kao što vidimo, sakristan¹⁷ je to uredno obavio istog dana i o tome izvijestio vizitatora. Međutim, kako bi se

¹³ Arhiđakon Franjo Bartiroma bio je vrlo učen, doktor prava i veliki pouzdanik biskupa Marcella. Prve dvije biskupove relacije *ad limina* (1665., 1660.) osobno je odnio u Rim. Usp. Ivan Grah, *Izvješća pulskih biskupa*, n. dj., str. 46.

¹⁴ Nina Kudiš-Burić, Nenad Labus, *Vizitacije u pulskoj biskupiji na austrijskom i mletačkom području godine 1658. i 1659.*, Rijeka, 2003., str. 11.

¹⁵ Isto, str. 187-211.

¹⁶ Isto, str. 187.

¹⁷ Sakristansku je ulogu u to vrijeme obavljao jedan od svećenika.

izbjegle moguće destrukcije glede obavijesti koje mora imati cijeli puk, na dnu je još pridodano da će onaj tko se usudi skinuti i potrgati obavijest biti zbog toga čine izopćen iz Crkve.¹⁸ Za tu vizitaciju takva je prijetnja uistinu izazivala strahopoštovanje i bila dovedena na razinu hereze, koja u Labinu nije bila nepoznata, još iz vremena Balde Lupetine i Matije Vlačića. Najvjerojatnije je bilo primjera uništavanja službenih crkvenih obavijesti na tome području već otprije, jer ne vidimo drugoga razloga za takvu oštru sankciju.

Nakon što su po svim točkama tih dana ispitani, i to nasamo: kanonici, župnik, arhidakon, klerici te ugledni građani, dana 16. studenoga 1657. dogodio se mali preokret. Zbilo se to posljednjeg dana vizitacije. Prijam kod vikara Franje Bartirome zatražila je ugledna labinska stanovnica po imenu Otavija.

Inicijativa Otavije Negri

Povod je bio upravo obrnut od onoga što se prethodnih dana događalo. Može se kazati da je njena inicijativa nakon pet mučnih dana bio opuštajući čimbenik za cijelu župu. Došavši pred vizitatora, gospođa je izrazila želju koja se trebala ticati cijelog vjernog labinskog puka, jer se njena nakana odnosila na uređenje unutrašnjosti Zborne crkve: „... želeći ja Otavija, udovica pokojnog presvijetlog gospodina viteza Tranquilla Negria, zbog moje naročite pobožnosti i zbog izvršenja želje rečenog mog supruga, sagraditi oltar u Zbornoj crkvi u Labinu, u čast blaženog Felicijana, kapucina, molim Vaše Presvijetlo i Prečasno Gospodstvo da mi učini milost i da mi izda dozvolu. Ja se obvezujem da ću ga opremiti svim potrebnim stvarima i ostaviti toliko novca, koliko će biti potrebno za njegovo održavanje.“¹⁹ Gdje su se gospođa Otavija i njezin pokojni muž upoznali s djelovanjem kapucina, teško je kazati. Međutim, s obzirom na intenzivne veze gradova na liburnijskoj obali Istre, kamo je spadao i Labin, nije isključeno da je to bio njihov samostan u Rijeci. Supružnici su najvjerojatnije, u znak zahvalnosti i poštovanja prema tome franjevačkom redu, željeli među labinskim pukom proširiti pobožnost prema njihovim svecima. Odlučili su se za blaženog Felicijana, drugim imenom Feliksa, čije su čašćenje htjeli potaknuti izgradnjom oltara u Zbornoj crkvi. Evo nekoliko podataka o tome nebesniku.

U vrijeme spomenute inicijative gospođe Otavije, on je već bio proglašen blaženikom. Rodio se u mjestu Cantalice, u pokrajini Rieti na Apeninskom poluotoku, 1515. U tridesetoj je godini pristupio kapucinima i sljedećih je četrdeset godina

¹⁸ N. Kudiš-Burić – N. Labus, *Vizitacije*, n. dj., str. 189.

¹⁹ Isto, str. 209.

proživio u Rimu. U trajnoj kontemplaciji i molitvama posvetio je svoj život Bogu i bližnjima. Svakodnevno je obilazio rimske ulice skupljajući milostinju za bolesne i siromašne. U znak zahvale za i najmanji prilog koji bi od nekoga dobio, zahvaljivao bi s *Deo gratias*, po čemu je i dobio nadimak *padre Deo gratias*. Zbog njegove jednostavnosti i evanđeoske mudrosti, često su mu po savjete dolazili mnogi uglednici kao sv. Karlo Boromejski i Filip Neri, a budućem papi Piju V. predvidio je da će biti izabran za papu. Umro je 18. svibnja 1587. na glasu svetosti, a na čast oltara uzdigao ga je 22. svibnja 1712. papa Klement XI.²⁰

Nakon ozbiljnog promišljanja, gospođa Otavija dobila je ovakav odgovor: „Mi, Franjo Bartiroma, arhiđakon i generalni vikar Pulske biskupije, nakon razmatranja rečene molbe, smatrajući je pobožnom i svetom, dajemo dozvolu rečenoj presvijetloj gospođi Otaviji, da sagradi rečeni oltar, s time da se na njemu ne služi dok ga ne pregledaju velečasna gospoda župnik i arhiđakon Zborne crkve i dok ga ne opremi svim potrebnim stvarima, u skladu s rečenim prilogom.“²¹

Pitanje je međutim je li se ta plemenita nakana ikad ostvarila. Naime, gospođa Otavija tih je godina već bila u zrelim godinama i već otprije je imala iskustva sa sličnim inicijativama. Tako doznajemo da je prilikom istog kanonskog pohoda Franje Bartiroma 1657. posjećena i crkva Gospe Karmelske koja se nalazi unutar gradskih zidina. Zanimljivo je da su vlastitim novcem njenu izgradnju potaknuli upravo spomenuti supružnici Tranquillio Negri i Otavija. Tranquillio je tada poznati i ugledni labinski liječnik odlikovan čašću viteza.²² Vizitator je tom prigodom konstatirao da je glavni oltar posvećen Gospi od Karmela te da je u potpunoj liturgijskoj funkciji. Zasluge za to pripadaju istoimenoj bratovštini koja marno skrbi o tom sakralnom objektu. Svete se mise održavaju jedanput mjesečno ili prema potrebi, kao i drugi obredi. O donatorima danas svjedoči natpis na kamenoj ploči koja je ugrađena na unutrašnjem zidu s godinom 1622.²³ Koju je pak sudbinu imalo čašćenje kapucinskog blaženika Felicijana među labinskim pukom, nije moguće spoznati. Ako je oltar njemu posvećen i bio izgrađen u župnoj crkvi rođenja Blažene Djevice Marije, nije se dugo održao. Naime, crkva je nekad imala čak devet oltara, od kojih je možda jedan bio posvećen spomenutom blaženiku, ali je njihov broj, zbog nekih internih župnih i crkvenih potreba, sveden na svega pet, koliko ih je i danas. Nitko se od vjernika više ne sjeća slavljenja blaženika Felicijana, a ponajmanje pobožne župljanke Otavije Negri.

²⁰ Josip Antolović, Duhovni velikani, Sveci katoličke crkve, sv. I., Zagreb, 1998., str. 469-471.

²¹ N. Kudiš-Burić – N. Labus, Vizitacije, n. dj., str. 209.

²² Višnja Bralić – Nina Kudiš-Burić, Slikarska baština Istre, Zagreb, 2006., str. 216.

²³ Isto.

Kapucinski samostan sv. Josipa u Vodnjanu

Vodnjan je jedino mjesto u hrvatskom dijelu Istre gdje se dokumentirano može potvrditi djelovanje kapucina kako u povijesnim izvorima, tako i publicističkoj literaturi. Godine 1937. Domenico Rismondo napisao je prigodnu monografiju *Vodnjan u Istri u uspomename*²⁴. Jedno je poglavlje u njoj posvetio upravo samostanu kapucina. Stoga evo kako domorodac Rismondo promišlja i interpretira osnivanje samostana kapucina, i to nakon 190 godina.

Treba također istaknuti činjenicu da je autor tog uratka suvremenik i aktivni promicatelj tadašnjeg političkog koncepta Benita Mussolinija, pa s te strane treba promatrati i njegov zanos u širenju povijesnih zadaća velike Italije i superiorna gena njezina naroda među Hrvate na istarskom poluotoku, za koje se bila ustalila sintagma „Narod bez povijesti (popolo senza storia)“.²⁵

Dakle, što se to dogodilo u Vodnjanu 1747. godine? Domaći čovjek po imenu Jakov Marchesi po svojoj je želji, ali najvjerojatnije i na inicijativu Gianpietra Benussija, odlučio poduprijeti duhovni život svoga naselja. Kapucini su se u tom smislu, kao poznati franjevački red, vrlo dobro uklapali u taj plan. Stoga je za početak bilo potrebno iznaći načina kako bi se to što prije moglo ostvariti. Trebalo je osigurati odgovarajuće zemljište na kojem bi se mogao izgraditi samostan. Tako je Marchesi u tu svrhu trajno poklonio jedan svoj teren Gianpietru Benussiju, a nalazio se dvjestotinjak metara od župne crkve sv. Blaža, na kontradi poznatoj kao San Roko.²⁶ Kako je Benussi s istom nakanom ustupio dvije svoje parcele²⁷, Marchesi je tim činom zaokružio zadovoljavajuću površinu na kojoj se odmah mogla započeti gradnja samostana i crkve. S obzirom na to da se lokacija nalazila nešto sjevernije od župne crkve, moglo se očekivati da će vodnjanski vjernici u djelovanju kapucina imati dodatnu duhovnu potporu.

Samostan izgrađen u samo godinu dana

Venecijanska je vlast 20. studenoga 1747. službeno uručila akt suglasnosti glede osnivanja samostana u Vodnjanu, te ga dala osobno u ruke fra Marcu Antoniju da Bassanu, provincijalnom ministru reda male braće kapucina koji se nalaze u

²⁴ Domenico Rismondo, *Dignano d' Istria nei ricordi*. Ravenna, 1937.

²⁵ Da je Domenico Rismondo pisao svoju vodnjansku monografiju u zanosu fašističke politike, kazuje i činjenica da ju je datirao kao spomen na dvije tisućitu obljetnicu vladanja rimskog cara Augusta i šesnaestoj godini fašističke ere. Između 32. i 33. stranice dao je otisnuti sliku Benita Mussolinija u vojničkoj odori.

²⁶ Rismondo, n. dj., str. 228.

²⁷ „... posti nella contrada suburbana San Rocco, chiamati L' Ara e la Bragiola“, Rismondo, isto.

sastavu provincije sv. Antuna.²⁸ Puk je, doznajući za tu odluku, oduševljen činjenicom da će se u njihovu mjestu osnovati kapucinski samostan, odlučio dragovoljno sudjelovati u nužnim poslovima. Neki su odmah počeli skupljati novac, drugi su se obvezali da će raditi bez nadnice, treći da će ustupiti volove i druge životinje kojima će se dopreмати građevinski materijal; ukratko, bilo je mnogo Vodnjanaca, kako kaže Rismondo, i bezbroj načina na koje se pristupilo tom providnosnom projektu. Da to nije bio samo privid jednog širokog socijalnog angažmana ili pak dojam nekog od suvremenika, svjedoči činjenica da je od prve ideje o objedinjavanju zemljišta na kontradi sv. Roka od proljeća 1747., suglasnosti mletačke vlasti iz studenoga iste godine, pa do stavljanja samostana pod krov prošlo nešto više od godine dana. Bio je to vjernički zanos kakav se rijetko gdje može pronaći. Papa je navodno samostanu za tu prigodu poklonio čak relikvije sv. Fortunata koje su upravo u to vrijeme pronađene u iskopinama rimskih katakombi.

Kapucini su tu opstali samo 59 godina; pomeli su ih naime Francuzi svojim revolucionarnim vizijama. Iako su kapucini relativno kratko boravili u Vodnjanu, ostavili su tamo neizbrisiv trag te zaslužuju svaku pohvalu, ne samo od onih koji to znaju cijeliti već i onih koje se često svrstava među zle ljude, završava Rismondo.

Ipak, treba kazati da je to samo interpretacija jednog događaja lokalne važnosti, a koji se zbio približno 190 godina prije. Piše ga čovjek, kao što je već prije spomenuto, koji idealizira sve što je u kontekstu velike talijanske supremacije. Stoga mu je primjer gradnje kapucinskog samostana u Vodnjanu poslužio kao argument „u počast narodnom geniju Talijana, koji eto radi nevjerojatne podvige, tako da u godinu dana na goloj ledini uspije izgraditi samostan“.

Izvještaji *ad limina apostolorum* biskupa Ivana Andrije Balbija

Međutim, situacija i nije bila tako idilična kako nam je prikazuje Rismondo. Drugačije vijesti donosi nam pulski biskup Giovanni Andrea Balbi u svojim izvješćima *ad limina*.²⁹ On je na biskupskoj stolici u Puli proveo gotovo 40 godina, od 1732. do 1771., kamo je došao iz Nina nakon četverogodišnjeg službovanja. Rođen je u starodrevnoj patricijskoj obitelji s otoka Krka 1692. godine. Sve je studije završio u Italiji, a 1728., nakon stečenog doktorata iz obaju prava, u Rimu biva imenovan biskupom. Budući da dolazi s istočne obale Jadrana i da poznaje područje koje nastavaju Hrvati katolici i složene granične odnose, poslan je u Biskupiju Nin,

²⁸ Rismondo, isto.

²⁹ Ivan Grah, *Izvještaji pulskih biskupa Svetoj Stolici (1592-1802)*, *Croatia Christiana periodica*, br. 21., god. XII., Zagreb, 1988.

koja je obuhvaćala i područja na kojima su dijelom živjeli pravoslavni stanovnici. Treba naglasiti da se ne radi o onima koji su bili podložnici osmanske države nego Mletačke Republike, pa se sukladno tomu crkvena jurisdikcija protezala i na tu vjerničku populaciju. Naime, osnivanjem grčko-pravoslavne nadbiskupije, naslovno filadelfijske 1557. sa sjedištem u Veneciji, samo godinu dana nakon obnove Pečke patrijaršije, pokrivene su sve crkvene ovlasti, koje su dijelom prenesene na lokalnog ordinarija. To se odnosi i na pravo biskupa da pohodi i one župe u kojima se prakticirao grčko-istočni obred, kao što je do tada bila praksa. Međutim, već u prvoj godini svog biskupovanja biskup Balbi naišao je na snažan otpor pravoslava, koji su očito bili čvrsto oslonjeni o srpsku pravoslavnu crkvu na turskom području. Borba s pravoslavnim žiteljima ostala mu je u mučnom sjećanju te je u Ninu ostao tek četiri godine. Svoj premještaj u Pulu nije shvatio kao kaznu već nagradu, jer ga je na preporuku kongregacije za nauk vjere Sveta Stolica izbavila iz mnogih nevolja i opasnosti. U Puli je ostao gotovo 40 godina. Kroz to vrijeme poslao je u Rim čak 14 izvješća *ad limina* u kojima precizno izvještava Svetu Stolicu o stanju u svojoj biskupiji. Tako u jednoj od njih piše: „U Puli postoje samostani augustinaca, konventualaca, i opservanata. Nažalost, u njima postoji samo jedan misnik, tj. svećenik.“ Međutim, u susjednom Vodnjanu, vrlo napućenom kaštelu, nastanili su se kapucini, uz prethodnu suglasnost civilnih vlasti u Veneciji i pristanak njihova reda.³⁰ U izvješću biskup veli da je nastojao osigurati prostor za život pet redovnika, ali da se to teško ostvarivalo. Što bi to moglo značiti?

Moglo bi se kao prvo zaključiti da se gradnja samostana odvijala pod njegovim neposrednim nadzorom, usprkos laičkoj inicijativi. A koji su standardi za život jednog redovnika bili u to vrijeme uobičajeni? To nigdje u navedenim izvorima nije spomenuto, iako pretpostavljamo da se radilo o jednoj ćeliji za svakoga te zajedničkom prostoru za molitvu. Biskup navodi da se taj plan mučno ostvarivao. Sam je za tu nakanu štedio od svojih skromnih prihoda, dok je vodnjanski puk tijekom tri godine skupljao i doslovno prosjačio priloge, spremao građevinski materijal te vadio i dovezio kamenje iz kamenoloma.³¹ I ta biskupova vijest dokazuje da se samostan ipak nije gradio u entuzijastičkom zanosu kakav nam nudi Rismondo. Teret je očito u konačnici spao na pojedince, a novčana su se sredstva doslovno skupljala na prosjački način.

Kad je samostan priveden kraju, došla su dva kapucina iz mletačke provincije i odmah započela s uzornom katehizacijom, propovijedima i dijeljenjem svetih

³⁰ I. Grah, *Izvještaji*, n. dj., str. 89.

³¹ Isto, str. 90.

sakramenata. Kako možemo vidjeti, biskup Balbi u više se izvješća vraćao vodnjanskim kapucinima. U jednom se potužio da se silno namučio dok nije uspio otvoriti samostan, a u drugom da je u njega uložio osobna sredstva. Sada u njemu žive apostolski muževi, u što se mogu uvjeriti ne samo Vodnjanci već i ljudi diljem biskupije. Uspio je čak isposlovati da njihov red pošalje tamo lektora moralne teologije da se posveti poduci klera.

Zaključak

Od svih mjesta u hrvatskom dijelu Istre koja se spominju kao središta koja se navodno mogu povezati s djelovanjem kapucina, jedino je sigurno da je to bilo u Vodnjanu. Sve su drugo samo marginalne informacije koje za sada nemaju čvrsta uporišta u arhivskim vrelima. Njihov dolazak u to, narodom vrlo napućeno mjesto, desetak milja udaljeno od Pule, kako naglašava pulski biskup Ivan Andrija Balbi, značio je duhovni preporod ne samo za Vodnjan i susjedna mjesta. Naime, Pula je kao sjedište biskupije tijekom više stoljeća bila pritisnuta mnogim nevoljama koje su ugrožavale normalan život. Mnogi su građani privremeno napuštali Pulu i selili se u obližnja naselja. Slično su činili i mjesni biskupi, kojima je u takvim prilikama najbliže zbežište bilo upravo u Vodnjanu. Možda je to bio jedan od razloga što je Balbi htio udomiti kapucine baš tu. Iako je laička inicijativa bila oduševljeno prihvaćena i potaknuta u samome mjestu, svim je poslovima ipak koordinirao sam biskup.

Samostan je, nažalost, potrajao tek 59 godina. Dokinuli su ga u svom revolucionarnom zanosu Francuzi. Nakon ukinuća 1807. u njemu je uređena mornarička vojna bolnica specijalizirana za zarazne bolesti. Djelovala je do 1894. Godine 1901. prostor je prenamijenjen za dječji vrtić, a od 1912. vode ga časne sestre Služiteljice Srca Isusova. Poslije II. svjetskog rata crkva je pretvorena u kinodvoranu, dok je inventar prenesen u župnu crkvu sv. Blaža. Danas je taj prostor samostana u žalosnom stanju.

Alojz Štoković

Leopold Bogdan Mandić, Croatian Saint of the Order of the Capuchines (Brief Survey of the History of the Order of the Capuchins in Istria)

Summary

In the Istrian peninsular, two Capuchin monasteries had been active during history: one in Kopar, the other in Vodnjan. In Rovinj, there is mention of the Capuchins related to the operation of the hospice of St. Charles; and in Labin, related to the noble initiative of Otavija Negri, who, by having an altar built in 1657 and dedicating it to blessed Felician the Capuchin, endeavoured to enlarge the devoutness toward the Order of the Capuchins. The monastery in Vodnjan was founded relatively late – in 1748 – to the initiative of Ivan Andrija Balbio, the Bishop of Pula, with the whole-hearted support of the people of Vodnjan. The monastery did however not last long. The French abolished it in 1807 in the heat of their revolutionary enthusiasm, intending for it an utterly different role. Until the present date, no rule – Austrian, Italian, Yugoslav or Croatian – has made this historic wrong right. The former monastery and church have – in course of time – served many purposes: from hospital for infectious diseases and kindergarten to city cinema; today, it hoses a storehouse.

Keywords: *the Capuchins; Istria; Vodnjan.*